

- *Стійкість публічних фінансів України та можливості її зміцнення (доповідач — член-кореспондент НАН України І.О. Луніна)*
- *Проблеми збереження та управління морськими природоохоронними територіями України в умовах воєнних впливів (доповідач — доктор біологічних наук В.О. Демченко)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — доктор філософських наук О.Н. Кубальський)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

11 лютого 2026 року

Засідання Президії НАН України 11 лютого 2026 р. відбулося під головуванням президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього.

На початку засідання було підписано спільний наказ Національної академії наук України та АТ «НАЕК «Енергоатом» про затвердження керівників і персонального складу Координаційної науково-технічної ради зі співпраці.

Президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній наголосив, що багаторічна співпраця Академії та НАЕК «Енергоатом» має стратегічне значення для науково-технічної підтримки безпечного функціонування атомної енергетики, модернізації енергоблоків і розвитку перспективних ядерних технологій. Він підкреслив, що саме консолідація зусиль науки та енергетичної галузі є важливою передумовою зміцнення енергетичної безпеки держави та її технологічної самодостатності, і висловив сподівання, що оновлений склад Координаційної ради сприятиме більш ефективній реалізації спільних науково-технічних проєктів.

У роботі засідання взяв участь тимчасово виконуючий обов'язки голови правління АТ «НАЕК «Енергоатом» П.І. Ковтонюк. У своєму виступі він подякував науковцям НАН України за дієву підтримку атомної галузі, зазначивши, що сьогодні НАЕК «Енергоатом» забезпечує близько 66 % виробництва електричної енергії в Україні, але в складних умовах воєнного часу працює практично на межі можливостей. П.І. Ковтонюк окреслив своє бачення пріоритетів подальшої співпраці з Національною академією наук України, серед яких виокремив роботи з подовження термінів експлуатації атомних енергоблоків, підвищення їхньої потужності, а також реалізацію нових проєктів будівництва, зокрема добудову енергоблоків на Хмельницькій АЕС. За його словами, науковий супровід є ключовою умовою безпечного розвитку атомної енергетики та зміцнення енергобезпеки України.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали доповідь завідувача відділу публічних фінансів Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» члена-кореспондента НАН України **Інни Олександрівни Луніної** про проблеми стійкості публічних фінансів України та можливості її зміцнення (докладніше див. на с. 72).

У доповіді було зазначено, що стійкість публічних фінансів в умовах воєнного шоку — це такий стан бюджетів різних рівнів, який дозволяє центральним та місцевим органам влади фінансувати потреби оборонного комплексу країни, забезпечує зменшення негативних наслідків воєнної агресії та виконання поточних і майбутніх фінансових зобов'язань, зокрема щодо погашення та обслуговування державного і місцевих боргів, а також надання життєво важливих бюджетних благ та послуг.

Повномасштабна російська збройна агресія проти України стала системним шоком для національної економіки та публічних фінансів. У складних умовах воєнного часу держава була змушена оперативно трансформувати бюджетну політику, пристосовуючи її до реалій війни та обмеженості власних фінансових ресурсів. Унаслідок цього стрімко зріс бюджетний дефіцит, державний борг та з'явилася залежність бюджетної системи від зовнішніх джерел фінансування.

Розв'язання бюджетних проблем воєнного часу потребує не лише оперативних антикризових рішень, а й застосування інструментів фіскальної політики, здатних пом'якшити шок, забезпечити адаптацію до зтяжних кризових умов і поступовий перехід до траєкторії стійкого розвитку. З огляду на це стає важливим оцінити, наскільки ефективно державний та місцеві бюджети змогли адаптуватися в коротко- та середньострокових періодах, а також визначити потенційні ризики для стабільності фінансової системи в майбутньому.

Фахівці Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» провели аналіз показників державного та місцевих

Виступ члена-кореспондента НАН України Інни Олександрівни Луніної

бюджетів України в різні періоди і дослідили дієвість вжитих заходів з протидії дестабілізації публічних фінансів як на місцевому, так і на державному рівні.

За результатами проведеного дослідження визначено можливі шляхи зміцнення стійкості публічних фінансів. В умовах зтяжної війни стратегічним пріоритетом бюджетної політики має стати нарощування власних доходів як основи фінансового суверенітету держави. Важливим резервом є скорочення податкових втрат, рівень яких в Україні істотно перевищує середні показники країн ЄС. Цифровізація податкового адміністрування, впровадження інструментів моніторингу операцій у режимі реального часу та посилення аналітичних можливостей податкових органів можуть забезпечити значне зростання бюджетних надходжень без підвищення податкового тиску. Додатковим інструментом мобілізації ресурсів може стати запровадження елементів податкової солідарності, зокрема додаткового оподаткування високих доходів, що дозволило б частково перерозподілити фіскальне навантаження в умовах війни.

Загалом адаптація публічних фінансів України до воєнного шоку відбулася переважно за рахунок екстрених заходів, зовнішньої фінансової підтримки та боргового фінансування. Така модель дозволила забезпечити функціо-

Виступ доктора біологічних наук Віктора Олексійовича Демченка

нування держави в критичний період, однак її застосування супроводжується зростанням довгострокових ризиків фінансової нестабільності. Зменшення цих ризиків потребує поступового переходу від залежності від зовнішніх джерел до зміцнення внутрішньої дохідної бази та підвищення ефективності фіскальної політики, що є важливою передумовою економічної стійкості України в умовах війни та післявоєнного відновлення.

В обговоренні доповіді взяли участь секретар Рахункової палати України доктор юридичних наук В.І. Невідомий; завідувач кафедри фінансів імені Віктора Федосова Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана доктор економічних наук, професор А.Є. Буряченко; академік-секретар Відділення економіки НАН України академік НАН України В.М. Геєць; віцепрезидент НАН України академік НАН України В.П. Семиноженко; член Президії НАН України академік НАН України В.Г. Кошечко; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків; член-кореспондент НАН України І.Я. Чугунов; директор Фізико-механічного інституту імені Г.В. Карпенка НАН України, голова Західного наукового центру НАН України і МОН України академік НАН України З.Т. Назарчук; директор ДУ «Інститут економіко-

правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України» член-кореспондент НАН України В.А. Устименко; президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній.

* * *

Потім члени Президії НАН України заслухали доповідь заступника директора з наукової роботи Державної установи «Інститут морської біології НАН України» доктора біологічних наук **Віктора Олексійовича Демченка** про проблеми збереження та управління морськими природоохоронними територіями України в умовах воєнних впливів (стенограму див. на с. 79).

Морські природоохоронні території розглядають як ключовий інструмент збереження біорізноманіття та стабільності морських екосистем. За останні 20 років у світі їхня площа істотно зросла і становить нині понад 2 % акваторії Світового океану.

Україна є лідером серед чорноморських країн за площею та кількістю морських природоохоронних територій. Загалом понад 10 % морських акваторій в Україні, в тому числі лимани та прибережні морські зони, мають міжнародний чи державний правовий природоохоронний статус. Це, зокрема, території природно-заповідного фонду, визначені Законом України «Про природно-заповідний фонд України», території Смарагдової мережі, виділені згідно з Бернською конвенцією, та водно-болотні угіддя міжнародного значення, створені на основі Рамсарської конвенції.

Держава повинна забезпечувати охорону та контроль стану морських природоохоронних територій. Крім того, заходи з управління такими територіями важливі в рамках виконання зобов'язань України як кандидата в члени ЄС в частині імплементації європейського природоохоронного законодавства.

Під час російсько-української війни, починаючи з 2014 р., наша держава втратила контроль над значною частиною морських природоохоронних комплексів, які опинилися на тимчасово окупованих територіях. Передусім це стосується морських акваторій навколо

Кримського півострова, а також в Азовському морі. Крім того, широкомасштабні воєнні дії, що тривають з 2022 р., справляють значний негативний вплив на морські акваторії Чорноморського регіону.

На сьогодні серед територій природно-заповідного фонду, які мають у своєму складі морські акваторії, під окупацією опинилися 12 національних природних парків та заповідників, понад 10 заказників і регіональних ландшафтних парків. Загальна площа окупованих морських акваторій з природно-заповідного фонду України становить понад 272 тис. га. Крім того, окуповано 27 територій Смарагдової мережі й 10 водно-болотних угідь міжнародного значення.

Відсутність контролю та неможливість забезпечення охорони окупованих морських територій України можуть призвести до критичних змін в екосистемі всього Чорноморського регіону, що позначатиметься на екосистемах інших країн.

Воєнні дії під час широкомасштабної збройної агресії РФ вплинули також на всі морські природоохоронні території, розташовані в підконтрольній Україні частині акваторії Чорного моря, а це 6 національних природних парків та заповідників, 5 заказників та регіональних ландшафтних парків загальною площею 466 тис. га. У зоні ведення активних бойових дій перебувають 11 територій Смарагдової мережі та 7 водно-болотних угідь міжнародного значення.

Найбільш цінні за біологічними показниками акваторії зосереджено насамперед у північно-західній частині Чорного моря. Серед них, зокрема, національні природні парки «Джарилгацький», «Білобережжя Святослава», Кінбурнська коса та ін.

Велике значення має найбільша морська природоохоронна територія України — філофорне поле Зернова, розташоване в північно-західній частині Чорного моря, як осередок з високим рівнем біорізноманіття. Науковці Державної установи «Інститут морської біології НАН України» впродовж багатьох років здійснюють моніторинг цієї акваторії. У довоєнний

період там фіксували відновлення природних процесів і поліпшення екологічного стану, однак воєнні чинники, зокрема вторинне забруднення та зменшення можливостей контролю, створюють загрози, які можуть призвести до погіршення ситуації. І це потребуватиме проведення окремої оцінки після завершення бойових дій.

Науковці Державної установи «Інститут морської біології НАН України» запропонували класифікацію впливів воєнних дій на морські екосистеми, що дозволяє системно розподіляти різні форми воєнних впливів; визначати пріоритетні акваторії для моніторингу; встановлювати першопричини негативних змін; прогнозувати довготривалі екосистемні наслідки; оцінювати реальні масштаби екологічних та економічних ризиків; формувати науково обґрунтовані рекомендації щодо відновлення екосистем; забезпечувати доказову базу для рішень міжнародних інституцій та екологічно-правової фіксації шкоди.

Із застосуванням цієї методики було показано, що найбільше постраждав заказник «Острів Зміїний», і встановлено, що опосередковані впливи (вторинне забруднення, зміни в природокористуванні, обмеження доступу до акваторій тощо) можуть мати більш тривалі й масштабні наслідки, ніж прямі воєнні впливи, які часто є локальними.

Для ілюстрації змін у природоохоронних територіях наведено приклад Дунайського біосферного заповідника НАН України (площа морської акваторії близько 10 тис. га), в якому регулярно фіксують випадки нафтових забруднень, затоплень суден тощо. Так, 23 липня 2025 р. внаслідок підриву на міні в гирлі Дунаю затонуло судно-земснаряд, а 2 січня 2026 р. від падіння уламків збитого БпЛА у плавнях сталася масштабна пожежа, яка охопила близько 9,5 тис. га природних територій з унікальними екосистемами і, за оцінками екоінспекції, завдала збитків на 130 млрд грн. У Чорноморському біосферному заповіднику НАН України фіксують негативні впливи, пов'язані насамперед із руйнуванням Каховської греблі, які проявляються в погіршенні

якості води та масовому розмноженні фітопланктону.

Водночас спостерігаються й окремі позитивні зміни, зумовлені передусім зниженням антропогенного тиску. Так, обмеження доступу до значної частини морських акваторій сприяло відновленню популяцій осетрових риб.

Важливою умовою збереження морських природоохоронних територій є ефективна система управління. Фахівці Державної установи «Інститут морської біології НАН України» відзначають низку негативних чинників, пов'язаних з воєнними діями, які унеможливають охорону та збереження цих територій. Серед основних проблем — інституційна та правова ізольованість природоохоронних територій, пов'язана з різними підходами до державної політики та конфліктами інтересів між ними; недостатня нормативна деталізація режимів охорони морських акваторій, особливо територій Смарагдової мережі та водно-болотних угідь міжнародного значення; конфлікти з користувачами та відсутність стратегічного бачення цілей охорони; недостатній науковий супровід системи управлінських рішень щодо таких територій.

В обговоренні доповіді взяли участь директор Дунайського біосферного заповідника НАН України кандидат біологічних наук О.М. Волошкевич; заступник директора з науки Українського наукового центру екології моря кандидат географічних наук В.М. Коморін; академік-секретар Відділення загальної біології НАН України академік НАН України С.О. Афанасьєв; віцепрезидент НАН України, голова Секції хімічних і біологічних наук НАН України академік НАН України В.Г. Радченко; академік НАН України В.Г. Кошечко; голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій доктор фізико-математичних наук О.В. Антонюк; президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- оголосили конкурс на заміщення посади директора Інституту космічних досліджень НАН України та ДКА України;
- затвердили оновлений склад Ради Західного наукового центру НАН України і МОН України.

Погоджено призначення:

- кандидата біологічних наук **Летицької Олени Миколаївни** на посаду завідувача відділу іхтіології та гідробіології річкових систем Інституту гідробіології НАН України.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- головного спеціаліста Сектору зведеного планування і координації кадрової роботи Відділу наукових і керівних кадрів НАН України **Онищенко Олену Вікторівну** за багатолітню плідну сумлінну працю, високу професійну майстерність, зразкове виконання посадових обов'язків та вагомий особистий внесок у організацію кадрового забезпечення НАН України.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України члена-кореспондента НАН України **Корнєєва Валерія Олексійовича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю, значні здобутки в галузі таксономії, фауністики, еволюційної систематики та екології двокрилих і вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- наукового співробітника Державної установи «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України» **Лобунець Людмилу Григорівну** за багатолітню плідну невтомну працю, вагомі професійні здобутки та відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик